

AZƏRBAYCAN DİLİ ŞİVƏLƏRİNDƏ LEKSİK-SEMANTİK SÖZ QRUPLARI

Müasir dövrdə dialektaxili söz yaradıcılığı prosesinin genişlənməsi, ədəbi dilin təsirinin güclənməsi, arxaizmlərin və alınma sözlərin dialektizmlərlə paralel işlənməsi dialektlərin lüğət tərkibini daha da zənginləşdirir. Dialekt sözləri eyni və ayrı-ayrı şivələrdə müxtəlif formalarda və fərqli mənalarda yayılmışdır. Buna görə də dialektlərdə leksik-semantik cəhətdən fərqlənən sözlər dörd qrupa bölünür: çox mənalı sözlər, omonimlər, sinonimlər və antonimlər.

Çoxmənalı sözlər dialekt leksikasını zənginləşdirən əsas mənbələrdəndir. Əsas sözün məcazlaşması yolu ilə yaranır və dialekt ünsiyyətində fərqlər əmələ gətirir. Sözün əsas və əlavə mənalarına və onların arealına görə dialektlərdə çoxmənalı sözlər iki qrupa bölünür: **a) bir şivəyə xas olanlar:** *basma*: 1) yalan danışmaq; 2) lovğalanmaq (O.); *uydurum*: 1) çayın dərin yeri; 2) burulğan (İm.); *yəbərməg*: 1) göndərmək, 2) yola salmaq, ötürmək (Dər.); *meddə*: 1) zirək, 2) xeyrini güdən (Min.); *midarə*: 1) kömək, 2) arxa, 3) qohum (S.) və s. **b) iki və ya daha artıq şivəyə xas olanlar:** *püfə*: 1) yonqar (Şir., S.); 2) taxta kəpəyi (Tov.); 3) çəltik qabığı (Cəb., Çən., F., Gəd., Gg., İm., Ord.); *yaypan*: 1) yastı (Yev.), 2) yatmış taxıl (Gəd., Qaz., Min.); *mağar*: 1) toy məclisi (əksər şivə.), 2) toy məclisi üçün alaçıq (İm., Bər., Qaz.), 3) oğlan toyu (Ağd.), 4) toyda verilən hədiyyə (Br.) və s.

Çoxmənalı sözlərin bir qismi omonim kimi yayılmışdır; *sədəf* sözü Borçalı və Meğri şivələrində “dırnaq”, Naxçıvan şivəsində “dırnağın dibi”, Cəbrayıl və Yar dımlı şivələrində “kiçik ağ düymə” mənalarında işlənir. Bu sözün “dırnaq” və “dırnağın dibi” mənaları çoxmənalı, “dırnaq” və “kiçik ağ düymə” mənaları isə omo nimdir. *Zağar* sözü Quba şivəsində “zəif”, Cəlilabad, Lənkəran və Masallı şivələrin də “dikbaş, sözə qulaq asmayan”, əksər şivələrdə “qısaboy və kök adam”, Ağca bədi, Cəbrayıl, Gədəbəy, Qazax, Tovuz və Masallı şivələrində “yekəqarın”, Cəbra yıl şivəsində “qarınqulu” mənaları bildirir. Bu sözün “zəif, dikbaş və qısaboy” mənaları omonim, “qısaboy, yekəqarın, qarınqulu” mənaları isə çoxmənalıdır. *Uruf* sözü Şəki şivəsində “ruh, az vaxt, 15 dəqiqə”, Göygöl şivəsində “hörmət və təmtəraq”, Salyan və Biləsuvar şivələrində “xoşagələn” mənalarında işlənir. Bu sözün “az vaxt və 15 dəqiqə”, “hörmət və təmtəraq” mənaları çoxmənalı, digər mənaları isə omo nimdir. Çoxmənalı sözlər müxtəlif nitq hissələri ilə ifadə olunur. Dialektlərdə isim və feillərlə ifadə olunanlar üstünlük təşkil edir:

İsim: *taxda*: 1) əkin sahəsində zolaq (Bl., Göy., Qk., Qaz.), 2) otlaq sahəsi (Cəb., Laç.), 3) yorğanın üzünün bərabər hissələri (Şam., Şş.); *tel*: 1) sap (Ord.), 2) sazın, tarın simi (Ham.), 3) məfil (Cəl., Kr.), 4) tütün düzülmiş ip (Ham.); *ları*: 1) toyuq cinsi (əksər şivə.), 2) döyüşkən xoruz (Ağ., Şah.) və s.

Sifət: *zayıl*: səfeh, axmaq (Cəl., Çən., Gr., Tov.); *avara* (Cəb.); *bacarıqsız* (Cəb.); *şikəst* (Cəl.); *ləvənd*: 1) avara, yaramaz (Qaz.), 2) bacarıqsız (Cəb.); *ləvərə*: 1) güc süz, zəif (Kr., Qb., Cəb.), 2) tənbel (Şş., Zən., Uc.) və s.

Feil: *salıxlamax*: 1) yol göstərmək; 2) başa salmaq (Gg.); *şitəmməy*: 1) sataşmaq; 2) əsəbiləşmək (Cəl.); *şoqqumağ*: 1) sözünün üstündə durmamaq, 2) oyundan çıxmaq; *teləmax*: 1) isnişdirmək, 2) ilişdirmək (Kəl.); *teyləməg*: 1) deşmək, 2) yara ləmə (Şam., S., Ham.); *uzatmaq*: 1) hana uzatmaq, 2) söhbəti uzatmaq, 3) işi uzatmaq, 4) əl uzatmaq, 5) bir şeyi uzatmaq, 6) dil uzatmaq, 7) öürüş-örkən uzatmaq “yo lunu azmaq, üzə ağ olmaq” (Cəb.) və s.

Dialekt leksikasında **omonimlər** mühüm yer tutur. Sözlərin ədəbi dildəki və dialektlərdəki mənaları omonimləri əmələ gətirir və ya omonimlərin hər iki mənası dialektə məxsus olur. Dialektlərdə omonimlər eyni və ya müxtəlif nitq hissələrinə aid olur. Eyni nitq hissəsinə aid olan omonimlərin sintaktik vəzifələri də eyni olur; məs.: **a) isimlə ifadə olunanlar:** *badax*- 1) camış balası (Qb., Qus., Dər., Xaç.)-2) mis qab (Zaq.)-3) badalaq (Kr., St., Ham., Qaz.); *xələt*- 1) üst köynəyi (Gr., Xv.)- 2) yas yerində yığılan pul (Tov.); *ox*- 1) əkin sahələrini bir-birindən ayıran nişan (Qaz.)- 2) kiçik arx (Qaz.)- 3) ləklərin arasındakı torpaq yığını (Göy.); *xalvar*- 1) kisə- 2) xəlbir (Mar.)- ölçü vahidi (Təb.); **b) sifətlə ifadə olunanlar:** *şındır*- 1) köhnə (B., Lən., S.) – 2) arıq, yağsız (Cəl.); *hursız*- 1) güclü, qüvvətli (G., Xv.)- 2) aciz, bacarıqsız (Sab.); *alacalı*- 1) rəngarəng (Ş.)- 2) ögey (Bər.); **c) zərflə ifadə olunanlar:** *bitbəbit*- 1) olduğu kimi, eynilə (Ağ., Şş.) – 2) diqqətlə, səylə (Qaz.); **c) feillə ifadə olunanlar:** *ağnatmax*- 1) diyirləmək (Meğ.)- 2) sürünü aşağı endirmək (F., Cəb., Şş.); *avazımax*- rəngi solmaq (B., Qaz., Qb., G., St., Şam.)- 2) taxılın biçilmə vaxtının keçməsi (Çən.); *qumzanmağ*- 1) utanmaq, 2) tərətmək (Şam.) və s.

Müxtəlif nitq hissələri ilə ifadə olunanlar: **isim+sifət:** *abdal*- 1) bilici (İm., G., St., Şah.)- 2) avara, sərsəri (St., F., Cəb.)- 3) qanacaqsız, mərifətsiz (Şah.); *bara ta*- 1) palçıq layı (Nax.)- 2) köhnə, nimdaş (Cəb.); *başdı*- 1) köhnə çəki vahidi (Qəb., Ş.) – 2) dolu (Qaz., Tov.); 3) bilikli, ağıllı, zəkali (əksər şivə.); **isim+zərf:** *baytal*- ikiyaşar dişi at (Qb.)- 2) tənha, yalnız (Çən.); *biğir*- 1) güc, qüvvə (B.)- 2) birlikdə, bir yerdə (Cəb., Meğ.) və s.

Sifət+ədat: *bedaha*- 1) həyasız (Cəb.)- 2) çox, hədsiz (Şəm.); **sifət+zərf:** *bekara*- 1) pis, sarsaq (Ağ., Bər., Kəl., Cəb., Şş.)- 2) bir az, azacıq (Ağ., Ağc., Bər., St., Cəb., Şş.); **isim+zərf+əvəzlik:** 1) *ovuc* (Meğ.) – 2) birlikdə, birgə (Q., Meğ.)- öz (Meğ.); **feil+sifət:** *burmax*- 1) axtalamaq (Ord., St., Cəb.)- 2) mane olmaq (İm., Cəb.)- 3) eşmək (İm., St., Cəb.)- 4) qıvrım (Qb., Qus.) **zərf+modal söz:** *boylum*- sonra (Qaz., Zən., Nax., Tov.)- 2) deməli, deyəsən (Qaz., Tov., Şəm.); **zərf+ədat:** *cilgi*- 1) içərisinə ağartı yığılan aşılanmış qoyun dərisi (Ağ., Br., Bk., Gəd.)- 2) lap, tamam (Ağd., İs., O., Ş.) və s.

Omonimlər quruluşca sadə, düzəltmə və mürəkkəb olmaqla bir-birindən fərqlənir; məs.: **sadə:** *çig*- şəh (Dər., Tab.)- üzü yığılmış süd (Dər.); *dəm*- 1) divarda olan dəlik-deşik (Nax.)- 2) nəm, rütubət (F.); **düzəltmə:** *damazdix*- 1) qatıq mayası (əksər şivə.)-2) dişi cins heyvan (İm., St., Tov., Cəb.); *xamırramax*- 1) tənbelləşmək (Çən.)- 2) çətinliklə üyütmək (Cəb.)

⁵BDU filologiya elmləri doktoru, professor; mammadovmaharam@gmail.com

mürəkkəb: *gəlinbarmağı*- 1) yabanı bitki (Göy., Sab., Şam.)- 2) üzüm növü (B.); *qarabatdax*- 1) qaraqabaq (B.)- 2) boyunbağı (Şr.), *atqulağı*- 1) yaşıl, həmyaş (B.Qk.)- 2) bərabər, qoşa, yanaşı (Qaz.) və s.

Dialektlərdə omonimlər 2-3 üzvlüdür. Qarışıq tipli çoxüzvlü omonimlər də mövcuddur. Ayrı-ayrı şivələrdə *bəlgə* sözünün 12 (qız evinə göndərilən birinci nişan, qola sarıyan qalın parça, şaftalı qaxı, bəhanə, nişan (mərz), gönü aşılamaq üçün maddə, sənəd, balıq torunun yan iplərinə bağlanan qamış, bitki, hiylə, vasitəçi), *binə* sözünün 5 (müvəqqəti yaşayış yeri, qış aylarında kənddən kənardə mal-qara saxlanılan yer, bünövrə, vələ qoşulan axırıncı cüt heyvan, görə), *çin* sözünün 6 (xalça üçün əyilmiş ip, qoyunun dizi ilə topuğu arasında olan sümük, sıra, dəryaz, dəfə, düz), *xır* sözünün 7 (bostan, çəltik ləki, çınqıl, vint, paxıl, xırda, bütün) üzvü vardır.

Dialektlərdə **sinonimlər** ədəbi dillə müqayisədə geniş yayılmışdır. Bunun əsas səbəbi aşağıdakı şəkildə müəyyənləşdirilir: a) Azərbaycan ümumxalq dilinin təşəkkülü və formalaşması prosesində bir neçə qəbilə və ya tayfa dili-dialektinin iş tirəki ilə; b) ayrı-ayrı dialekt qruplarının uzun əsrlər boyu ardıcıl və qarşılıqlı surət də bir-birinə təsiri ilə; c) daha sonralar başlanan, lakin müntəzəm surətdə davam edən ədəbi dilin təsiri ilə; ç) alınma sözlərin hesabına (3, s. 202).

Dialektlərdə sinonimlər aşağıdakı yollarla əmələ gəlir: 1) sinonim cərgə əmələ gətirən sözlərdən biri arxaik olur: *suç-günah, yovurt ~ qatix, yazı ~ çöl, saz ~ qəmiş* (Təb.); *becid ~ yegin ~ yügürmeçə* (Ab.), *sayrı ~ naçax* "xəstə" (Qaz.) və s. 2) dialekt sözləri ədəbi dildəki qarşılığı ilə sinonimlik əmələ gətirir: *gilas ~ ba.li ~ bəhli, büvi ~ mama ~ həmsirə* (Ş.), *orax ~ məngələ, so.ra ~ boylum* (Nax.), *xəsis ~ misqi ~ qeyməz ~ malyeməz ~ simic, zırrama ~ sarsaq ~ səmə ~ səfi* (Qb.); *koma ~ tatı ~ yosma* (Yar.), *dəsmal ~ təlis, arıq ~ canəzi ~ zeyif ~ cılız ~ düşgin* (L.), *ərəbə ~ daşqa, yamax ~ gözəmə, köməx ~ dad, pis ~ yaman ~ yava* (Təb.) və s. 3) sinonimlərin tərkibi dialekt və alınma sözlərdən təşkil olunur: *bağlama ~ məfrəş, qonax ~ müsafir, av ~ şikar* (Təb.), *qoltuğaltı ~ mühəccər ~ sürəhi, arturma ~ seyyan ~ seki* (Ş.) və s. 4) tərəfləri yalnız alınma sözlərdən ibarət sinonimlər: *bədləker / bədənçərə / mərkömut* "çirkin" (Ab.), *övrət / əyal, məriz / naxoş, şirbaha / mehriyyə* (Təb.); 5) tərkibi dialekt sözlərin dən ibarət sinonimlər: *xuruş ~ xardalaş ~ kür* "dəcəl", *qalağan ~ bərəgir ~ həməvil ~ qaf* "tənbəl", *beytin ~ həfrayi ~ calayvətən ~ vaxır ~ eجان* "boş, işsiz", *bölmə ~ zirə* "nəlbəki", *dilov ~ qolçix ~ xaxarı* "taxça" (Ş.), *işgil ~ mandal ~ mori ~ sürmə* "qapı cəftəsi", *gəyən ~ sümüş* "qamış", *məkə ~ peyğəmbəri* "qarğıdalı", *xılıkən ~ halqarəzə ~ xorumçu ~ tapılçı* "ot topalayan adam" (Nax.) və s.

Dialektlərdə sinonimlərin komponentləri müxtəlif nitq hissələri ilə ifadə olunur. Buna görə də sinonimlər nitq hissələrinə görə qruplaşdırılır. İsim, sifət və feillərin sinonimliyi digər nitq hissələri ilə müqayisədə geniş yayılmışdır.

İsmlər: *mədəx / xotex / gedex* "camış balası", *büvi / mama / əmə / həmsirə* (Ş.), *abgərdən / kəməç / köməçə* "çomçə", *pirəm / tilişgə* "ağac ovuntusu" (Ab.), *qadzu / qazu / qupı / qupı / qopi* "kətmən", *qurqur / qovus / anduşgə / induşqa / bid - bid* "hindtoyuğu", *tikanaq / cacu* "kirpi" (Dər.), *ayama / luğam* "ləqəb", *işgil / mandal / mori / sürmə* "qapı cəftəsi", *məkə / peyğəmbəri* "qarğıdalı" (Nax.), *lərgə / moç / lobgə, sirt / vurdu / tərə* (Qb.), *xal-xal / daxal* "heyvan saxlanan yer", *tuş / vəqyə* "yuxu", *qocu / tağalax* "yumaq", *mərəkə / yığnax* "məclis" (Qaz.), *çətən / süzgəç* "aşsüzən", *kələnti / çalğı* "dəryaz", *sarımçax / hulumçax / hələmçün / küf / yələkən* "yellənçək", *ormannıx / qalınnıx / şəllix / unrıx* "kolluq" (Qub.), *yemiş / qavın / xırça* (Mər.) və s.

Sifətlər: *küt / maytarax / taytax* "axsax", *bəbə / çağa / səvi / çəvə* "körpə", *xırça / tösmərəx* "balacaboy" (Ş.), *dələgey / dələngəvaz* "həyasız" (Ab.), *qutsuz / simsir* "ac göz", *qağ / dıv* "axmaq" (Dər.), *xırsız / zırpı / halaypıza / quvatdı / güjdi* "güclü", *mus qu / qeyməz / malyeməz / simic* "xəsis", *küləfəm / kür / fərəməz / küləfəhəm / küt / ülivay* "bacarıqsız" (Qb.), *sürüngəl / ərincəx* "tənbəl", *dunux / xapan / balxı / fəfə* "aciz" (Qaz.), *qolay / xuduru* "pis", *pəlmə / burusux* "tutqun" (Qub.), *kahil / tənbəl* (X.).

Saylar: *xeyleg / zığ / tilanbar / ira.ni* "çox" (Ab.), *qıttax / qınnax / qınnajıx / qırıx / qurtıx / dınnax / dıncılı / dınnajıx / çimkə / cınnax / cınnaxık / cıncılı* "bir az" (Qaz.), *xıl / çox, oxarta / oxartana / cıncıq* (Şr.) / *onca.z / oqədə / oqqərtənə* "o qədər" (Qb.), *tığ / silə / ləbələb* "çox" (Şam.) və s.

Əvəzliklər: *belənçik / biform / biseyağ / despir / ələncığnə / helə* "belə" (Ab.), *öz / kəndi* (St.) / *bilə* (Təb.) və s.

Feillər: *lofliyif / köhliyif* "başdansovdu tikmək", *nişanlamax / adaxlamax / dilə məx* (Ş.), *çoumağ / çapmağ* "boş-boş gəzmək", *qozqırmağ / kəkələnməg / qolaylan mağ* "hədələmək" (Ab.), *qoradalamax / gədələməx* "normal inkişaf etməmək" (Qaz.), *mavalmax / qancalməx / fəlfəlləməx* "zəifləmək", *qəzilləməx / tavlamaç / yallatmax* "aldatmaq", *sıpırıxmax / götürülməx* "qaçmaq", *midilənməx / yasdəməx / yasalənməx* "bir yerdə oturub qalmaq" (Qub.) və s.

Zərflər: *həndəvər / həmgənə / ətraf* (Ş.) / *basmemmedi / basmeqəfə* "tələsik" (Ab.), *boylum / so.ra* (Nax.), *axvayı / beçə / xuduru* "əbəs, nahaq", *obaşdan / obaşdan nan / ertədən* "erkən", *öyrəli / öyün / öyünnəri* "o gün", *binalı / bünövrəli / biryollux* "həmişəlik", *birsamat / birhavır* "bir az", *lapdan / xafdan / şabbaxeyir / şabba danxe yir* "qəflətən" (Qub.) və s.

Dialekt leksikasında **antonimlər** digər söz qrupları ilə müqayisədə az yayılmışdır. Şivələrdə antonimlər ifadə vasitələrinə görə iki qrupa bölünür: a) **komponentləri dialekt sözlərindən ibarət olanlar:** *əliyuxa* (Ağ., O., Şş.) "yoxsul" ~ *xıncır* (F., İm., S.) "varlı", *ey* (Br., Kr., Qaz.) "yaxşı" ~ *xəlpətərə* (Qaz., Şəm.) "pis", *epey* (Zb.) "çox" ~ *gedix* (B.), "az", *xımpis* (B.) "kök" ~ *qajır* (Gəd.) "arıq", *er* (Ağ., Bər., Şş., Tər.) "tez" ~ *geşsin* (Nax.) "gec", *əncərri* (Ş.) "gözəl" ~ *xərnozi* (B.) "çirkin", *səmiz / səmüz* "kök qoyun" ~ *dızdağ* "arıq qoyun", *ağbət* "ağbəniz, göyçək" ~ *əriş sifət* "çirkin" (Dər.), *donqa - süiy* "əyri - düz", *ələngə - tuncu* "qocqa - cavan", *ləmbə - cıyrix* "yaş - quru", *sünəçə - kütmüx* "uzun - qısa", *xərəngə - cıvrax* "tənbəl - cəld", *hüllə - yapban* "hündür - alçaq" (K., Çən.); b) **ədəbi dil və dialekt sözlərindən ibarət olanlar:** *qaysı* "tumu şirin ərik" ~ *mişmiş* "tumu acı ərik", *qotman* "iri ot topası" ~ *lüküt* "kiçik ot topası", *leysan* "leysan" ~ *çig* "narın yağış" (Dər.), *tünig-qə lin* "nazik-yoğun", *dar-lülə* "dar-qısa", *yovaşmağ - beciddeməg* "yavaş - sürət" (Ab.); *tünnüx ~ fayısdıx, davaxar - sinisaf, ölat - diribaş, kasıf - xıncır* (Cəb.) və s.

Şivələrində antonimlərin fərqli növü - birlikdə işlənən, eyni vurğu ilə tələffüz olunan şəkli də yayılmışdır: *arpa-bığda* “oğlan-qız”, *şit-şor*, *ara-bərə* “yaxın-uzaq”, *tüşər-tüşməz* “yaxşı-pis” və s. (5, s. 154), *gejə-gündüz* “ipək parça növü” (Şş.)

Nəticə. Leksik- semantik söz qrupları dialekt leksikasını zənginləşdirən əsas vasitələrdəndir. Ayrı- ayrı şivələrdə sözlər eyni və ya müxtəlif forma və mənalarda qeyri- bərabər kəmiyyətdə yayılmışdır. Çoxmənalı sözlər bir və ya bir neçə şivədə işlənməklə bir- birindən fərqlənir, sədəf, zağar, uruf və s. kimi sözlər həm omonim, həm də çoxmənalı olur, əsasən isim və feillə ifadə olunur. Omonimlərin tərkibi isim, sifət, zərf, feil, bəzən də müxtəlif nitq hissələrindən ibarət olur, daha çox 2-3 üzvlü, hətta 6-7 üzvlü ola bilər. Dialektizmlər bir- biri ilə, və yaxud ədəbi dil variantı, arxaik və alınma sözlərlə sinonim münasibətdə yayılmış, bütün əsas nitq hissələrini əhatə etsə də, isim, sifət və feili sinonimlər üstünlük təşkil edir. Antonimlər digər sözlərlə müqayisədə zəif inkişaf etmiş, ədəbi dil və dialekt və ya dialekt sözləri ara sında yaranır.

İxtisarlar: Ab.- Abşeron, Ağ.- Ağdam, Ağd.- Ağdaş, B.- Bakı, Bl.- Balakən, Bər.- Bərdə, Bk.- Basarkeçər, Br.- Borçalı, Cəb.- Cəbrayıl, Cəl.- Cəlilabad, Çən.- Çənbərək, Dər.- Dərbənd, Ərd.- Ərdəbil, F.- Füzuli, Gəd.- Gədəbəy, G.- Gəncə, Gg.- Göygöl, Gr.- Goranboy, Göy.- Göyçay, Ham.- Hamamlı, X.-Xoy, Xaç.-Xaçmaz, Xv.- Xocavənd, İm.- İmişli, Kəl.- Kəlbəcər, Kr.- Kürdəmir, Q.- Qax, Qaz.- Qazax, Qk.- Qarakilsə, Qəb.- Qəbələ, Qb.- Quba, Qub.- Qubadlı, Qus.- Qusar, Laç.- Laçın, L.- Lerik, Lən.- Lənkəran, Mar.- Marağa, Meğ.- Meğri, Mər.- Mərəzə, Min.- Mingəçevir, Nax.- Naxçıvan, O.- Oğuz, Ord.- Ordubad, S.- Salyan, St.- Saatlı, **Sab.-** Sabirabad, Şam.- Şamaxı, Şah.- Şahbuz, Ş.- Şəki, Şəm.- Şəmkir, Şir.- Şirvan, Şş.- Şuşa, Təb.- Təbriz, Tov.- Tovuz, Uc.- Ucar, Yar.- Yardımlı, Yev.- Yevlax, Zaç.- Zaqatala, Zən.- Zəngilan

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Behbudov S.M. Azərbaycan dili şivələrinin frazeologiya lüğəti. Bakı: Elm və təhsil, 2011, 292 s.
2. Behbudov S.M. Azərbaycan dili şivələrinin omonimlər lüğəti. Bakı: Nurlan, 2013, 206 s.
3. İslamov M.İ. Azərbaycan dilinin Nuxa dialekti. Bakı: EA nəşri, 1968. 271 s.
4. Məmmədli M.Ə. Azərbaycan dialektologiyası. Bakı: Zərdabi Nəşr, 2019, 352 s.
5. Vəliyeva G. Şərqi Abşeron şivələrinin leksikası. Bakı: Nurlan, 2001, 167 s.
6. Şirəliyev M.Ş. Azərbaycan dialektologiyasının əsasları. Bakı: Şərqi-Qərb, 2008, 416 s.

Açar sözlər: dialekt, şivə, söz, çoxmənalı, omonim, sinonim, antonim

Key words: dialect, accent, word, polysemy, homonym, synonym, antonym

Xülasə

Azərbaycan dili dialektlərinin lüğət tərkibi uzun tarixi inkişaf yolu keçmiş, müxtəlif tayfa dillərinin elementləri və alınma sözlər hesabına, eləcə də ədəbi dillə qarşılıqlı əlaqələr nəticəsində daha da zənginləşmişdir. Müxtəlif tayfa dillərinə xas olan sözlər, sözlərin eyni və fərqli ədəbi dil və dialekt variantları, arxaik və dialekt sözləri, alınma və dialekt sözləri paralel işlənən rəqə dialekt leksikasının zənginliyini şərtləndirir. Ədəbi dillə müqayisədə dialektlərdə leksik- semantik söz qruplarının çoxluğu qədim sözlərin daha çox mühafizə olunması, sözlərin ayrı- ayrı şivələrdə fərqli mənə çalarları, qarşılıqlı olan alınma sözlərin zəif mövqeyi və s. səbəblərlə bağlıdır.

Lexico-semantic groups of words in Azerbaijani accents

Summary

The lexicon of the dialects of the Azerbaijani language underwent a long historical development and was enriched by elements of various tribal languages and borrowed words, as well as a result of interaction with the literary language. Words characteristic of different tribal languages, the same and different literary language and dialect variants of words, archaic and dialect words, derived and dialect words are used in parallel and determine the richness of the dialect vocabulary. Compared to the literary language, a large number of lexico-semantic groups of words in dialects is due to the greater preservation of ancient words, different shades of the meaning of words in different dialects, the weak position of derived words that have equivalent, and other reasons.

RƏYÇİ: dos. T.Əliyev